

**EDEBİ BİR TÜR OLARAK KLÂSİK EDEBİYATIMIZDA
ESMÂ-İ HÜSNÂ'LAR**

Abdullah ŞAHİN*

Esmâ ismin çoğulu olup hüsnâ kelimesi "en güzel" manasında tafdil sigasıdır. Esmâ'ül-hüsnâ veya esmâ-i hüsnâ ise, bir terkip olarak "en güzel isimler" anlamına gelmektedir.

Terimsel olarak esmâ'ül-hüsnâ denilince Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde geçen Allah'ın 99 ismi anlaşılmalıdır. Allah'ı bilmek onun isim ve sıfatlarını tanımakla olur. A'raf suresi 180. ayette¹ en güzel isimlerin Allah'a ait olduğundan ve bunlarla dua edilmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca İsrâ 110., Tâhâ 8., Haşr 24. ayetlerde de esmâ'ül-hüsnâdan bahsedilmektedir. Esmâ-i hüsnâ'ya esmâ-i ilâhiyye veya ihsâ isimleri de denilmektedir.

İslâmiyet Tanrı'nın isim ve sıfatlarının anlaşılmasına çok önem vermiştir. Tanrı'nın insanlar tarafından bilinmesi bu isimlerin lâyıkıyla anlaşılmasına bağlı kabul edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Allâh'ın güzel isimlerinin bulunduğu, ona bu isimlerden hangisiyle olursa olsun dualarda bulunulması gerektiği (İsrâ sûresi, 17/110) belirtilmiştir. Bu nedenle birçok âlim ve edebiyatçı Kur'an'dan çeşitli isimler ve sıfatlar çıkarmaya çalışmışlardır. Çıkardıkları bu isimlerin sayısı her zaman 99 olmamış, kimileri daha az, kimileri de daha fazla isim tespit etmişlerdir. Türk edebiyatındaki manzum esmâ-i hüsnâlarda 99 ismin dışında 66 isim daha tespit edilmiştir.²

Şiî literatüründe doksan dokuz isim hadisi Hz. Ali'den rivayet edilerek liste verilmekte (Meclisî, IV, 186-187), bazı kaynaklarda ise Ali ile Ebu Hüreyre rivayeti birleştirilerek sayı 133'e çıkarılmaktadır. Şiî âlimlerinin Kur'an'dan çıkardığı esmâ sayısının 127 olduğu ifade edilmektedir. Bu âlimlerin önem verdiği Cevşen-i Kebîr'de ise her biri onar isim içeren 100 bölüm halinde 1000 isim mevcuttur.³

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Okutmanı.

¹ "Allah'ın güzel adları vardır. Ona bu adlarıyla dua edin."

² Şener, Halil İbrahim; Türk Edebiyatında Manzum Esmâ-i Hüsnâlar, İzmir Dokuz Eylül Üniv. SBE, Doktora Tezi, İzmir 1985, s. 45-47.

³ Topaloğlu, Bekir; Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "Esmâ-i Hüsnâ" maddesi, c. 11, s. 409.

Ebû Hûreyre'den rivayet edilen bir hadiste Allah'ın en güzel isimleri sıralanmış, bunları şuurlu bir şekilde ezberleyen veya bakarak okuyan bir kimsenin Cennet'e gideceği müjdelenmiştir.⁴

Ebû Hûreyre'den nakledilen bu hadiste şu isimler yer almaktadır: 1. Allah (Ulûhiyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplamış bulunan zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a delâlet eden âlemdir ve sayılan isimlerin içinde ism-i âzamdır.), 2. Er-Rahmân (Sevdiğini sevmediğini ayırt etmeyerek herkese sayısız nimetler veren), 3. Er-Rahîm (Çok merhamet eden, verdiği nimetleri iyi kullananları daha büyük ve ebedî nimetler vererek mükâfatlandıran), 4. El-Melik (Evrenin sahibi, hükümdarı), 5. El-Kuddûs (Hatâdan, gafletten, âcizlikten ve her türlü eksikliklerden çok uzak olan), 6. Es-Selâm (Kullarını her türlü tehlikelerden selâmete çıkararak koruyan), 7. El-Mü'min (Gönüllerde iman ışığı uyandıran, kendine sığınanları rahatlatan), 8. El-Müheymin (Gözeten ve koruyan), 9. El-Azîz (Mağlûp edilmesi mümkün olmayan gâlip), 10. El-Cebbâr (Dilediğine zorla yaptırmaya muktedir olan), 11. El-Mütekebbir (Her şeyde ve her hadisede büyüklüğünü gösteren), 12. El-Hâlık (Yoktan var eden), 13. El-Bârî (Her şeyi birbirine uygun şekilde yaratan), 14. El-Musavvir (Her şeye bir şekil ve özellik veren), 15. El-Gaffâr (Bağışlaması pek çok olan), 16. El-Kahhâr (Her şeye her istediğini yaptıracak derecede gâlip ve hâkim), 17. El-Vehhâb (Çeşit çeşit nimetleri sürekli bağışlayan), 18. El-Rezzâk (Yaratılmışlara faydalanacakları şeyleri ihsan eden), 19. El-Fettâh (Her zorluğu kolaylaştıran), 20. El-Âlîm (Her şeyi çok iyi bilen), 21. El-Kâbid (Sıkan, daraltan), 22. El-Bâsıt (Açan, genişleten), 23. El-Hâfız (Alçaltan), 24. Er-Ra'îf (Yükselten), 25. El-Muizz (İzzet veren, ağırlayan), 26. El-Müzill (Hor ve hakir eden), 27. Es-Semî (İyi işiten), 28. El-Basîr (İyi gören), 29. El-Hakem (Hükmeden, hükmü yerine getiren), 30. El-Adl (Çok adâletli), 31. El-Latîf (En ince işlerin bütün inceliklerini bilen), 32. El-Habîr (Her şeyin iç yüzünden haberdâr olan), 33. El-Halîm (Hilmi çok olan), 34. El-Azîm (Pek azametli), 35. El-Gafûr (Mağfireti çok olan), 36. Eş-Şekûr (Kendi rızası için yapılan şeyleri daha fazlasıyla karşılayan), 37. El-Aliyy (Pek yüksek olan), 38. El-Kebîr (Pek büyük olan), 39. El-Hafîz (Her şeyi belli vaktine kadar âfât ve belâdan saklayan), 40. El-Mukîr (Her yaratılmışın azağını veren), 41. El-Hasîb (Herkesin yapıp ettiklerinin bütün ayrıntılarını, hesâbını bilen), 42. El-Celîl (Ululuk sahibi), 43. El-Kerîm (Keremi bol olan), 44. Er-Rakîb (Bütün varlıkların üzerinde gözcü olan), 45. El-Mucîb (Kendine yalvaranların isteklerini veren), 46. El-Vâsi (Af ve mağfireti geniş olan), 47. El-Hakîm (Emirleri ve bütün işleri hikmetli olan), 48. El-Vedûd (İyi kullarını seven, sevmeye ve dostluğu kazanılmaya lâyık olan), 49. El-Mecîd (Şânı büyük ve yüksek olan), 50. El-Bâis

⁴ Ebû Hûreyre radiyallahu anh'den, dedi ki: Allah'ın Resûlü salla'llâhu aleyhi ve sellem buyurdu:

Muhakkak ki, Allahu Teâlâ'ya mahsus olarak doksan dokuz isim vardır. Her kim bu doksan dokuz ismi ihsâ (sayma, ezberlemek, manalarını şuurla anlamak) eylese cennete girer, sonsuz saadete ulaşmış olur. (Tatlisu, Ali Osman; Esmâ'ül-Hüsnâ Şerhi, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967, s. 13.)

(Ölüleri diriltip, kabirlerinden çıkaran), **51. Eş-Şehîd** (Her zaman ve her yerde hâzır, nâzır olan), **52. El-Hakk** (Varlığı hiç değişmeden duran), **53. El-Vekîl** (Kendisine tevekkül edenlerin işlerini düzelten), **54. El-Kaviyy** (Pek güçlü), **55. El-Metîn** (Çok sağlam olan), **56. El-Veliyy** (İyi kullarına dost olan), **57. El-Hamîd** (Bütün varlığın diliyle biricik övülen), **58. El-Muhsîf** (Bir bir her şeyin sayısını bilen), **59. El-Mübdi** (Her şeyi maddesiz ve örneksiz olarak ilk baştan yaratan), **60. El-Mufîd** (Yarattıklarını yok ettikten sonra, tekrar yaratan), **61. El-Muhyî** (Can başışlayan, sağlık veren), **62. El-Mümît** (Canlının ölümlünü yaratan), **63. El-Hayy** (Diri olan, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten), **64. El-Kayyûm** (Gökleri, yeri ve her şeyi tutan), **65. El-Vâcid** (İstedliğini istediği vakit bulan), **66. El-Mâcid** (Şanı ve keremi bol olan), **67. El-Vâhid** (Zâtında, sıfatlarında, işlerinde, isimlerinde, hükümlerinde asla bir eşi ve ortağı olmayan, tek olan), **68. Es-Samed** (İhtiyaçların bitirilmesi, ıstırapların giderilmesi için başvurulacak tek merci olan), **69. El-Kâdir** (İstedğini istediği gibi yapmaya gücü yeten), **70. El-Muktedir** (Kuvvet ve kudret sahibi üzerinde istediği gibi tasarruf eden), **71. El-Mukaddim** (İstedğini ileri geçiren, öne alan), **72. El-Muahhir** (İstedğini geri koyan, arkaya bırakan), **73. El-Evvel** (Asla başlangıcı olmayan), **74. El-Âhîr** (Varlığının sonu olmayan), **75. Ez-Zâhir** (Âşıkaran olan), **76. El-Bâtın** (Gizli olan), **77. El-Vâfî** (Her şeyi idare eden), **78. El-Müteâlf** (Aklın mümkün gördüğü her şeyden yüce olan), **79. El-Berr** (İyiliği çok olan), **80. Et-Tevvâb** (Tevbeleri kabul edip, günahları başışlayan), **81. El-Müntekim** (Suçluları adaleti ile cezâyâ çarptıran), **82. El-Afüvv** (Affi çok olan), **83. Er-Raûf** (Pek merhametli olan), **84. Mâlikü'l-Mülk** (Mülkün ebedî sahibi), **85. Zü'l-Celâli Ve'l-İkrâm** (Hem büyüklük, hem kerem sahibi), **86. El-Muksîr** (Bütün işlerini birbirine uygun ve yerli yerinde yapan), **87. El-Câmi** (İstedğini istediği zaman, istediği yerde toplayan), **88. El-Ganiyy** (Çok zengin olan ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan), **89. El-Muğnî** (İstedğini zengin eden), **90. El-Mânî** (Bir şeyin meydana gelmesinde mani olabilen), **91. Ed-Dârr** (Elem ve mazarrat verici şeyleri yaratan), **92. En-Nâfî** (Hayır ve menfaat verici şeyleri yaratan), **93. En-Nûr** (Âlemleri nurlandıran), **94. El-Hâdî** (İstedigine hidayet nasip eden), **95. El-Bedi** (Örneksiz, hayret verici âlemleri yaratan), **96. El-Bâkî** (Varlığının sonu olmayan), **97. El-Vâris** (Mülklerin ortaksız sahibi ve varisi), **98. Er-Reşîd** (Doğru yolu gösteren), **99. Es-Sabûr** (Çok sabırlı).

Bu isimleri açıklamak için birçok şerh yazılmıştır. Esmâ-i Seb'a: Yedi isim: a) Lâ ilâhe illallah, b) Allah, c) Hû, d) Hay, f) Kayyûm, g) Kahhar⁵. Bu şekilde Allah'ı isimlerle zikretmeye "esmâ zikri" ve "esmâ çekmek" adı verilir. Halvetiye kollarında görülen bu zikir İbrahim Zâhid Geylânî'den kalmıştır. Bu yedi isim usul, furû, tebdilât ve tasarrufât adı verilen şekillerle 28'e kadar çıkar.⁶

İlâhî isimler, her zaman güzelliklerle nitelendirilir. Bunun sebeplerini ve esmâ-i hüsnânın faydalarını Ebû Bekir İbnü'l-Arabî şöyle sıralamaktadır: *1. Esmâ-i*

⁵ Tomar-i Turuk-ı Âliyedden Halvetîlik, s. 30-35

⁶ Uludağ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1995, s.176.

*hüsnâ Allah hakkında yücelik ve aşkınlık ifade eder ve kullarda saygı hissi uyandırır. 2. Zikir ve duada kullanılmaları halinde kabule vesile olur ve sevap kazandırır. 3. Kalplere huzur ve sükün verir, lütûf ve rahmet ümidi telkin eder. 4. Bilginin değeri bilinenin değerine bağlı bulunduğu ve bilinenlerin en şerefli de Allah olduğu için esmâ-i hüsnâ bilgisine sahip olanlara bu bilgi meziyet ve şeref kazandırır. 5. Esmâ-i hüsnâ Allah için vâcip, câiz ve mümteni olan sıfatları içermesi sebebiyle onun hakkında yeterli ve doğru bilgi edinmemize imkan verir.*⁷

Vahdet-i vücûd görüşüne göre, bütün yaratıklar Allah'ın isimlerinin mazharıdır. Yani kainattaki her şey Allah'ın bu en güzel isimlerinin zuhûrundan ibarettir. Bu isimler genellikle celâl ve cemâl sıfatları olarak ikiye ayrılır. Merhamet, yardımcılık, af gibi kavramları ifade eden rahmân, rahîm, halîm, gafûr, şekûr, settâr, el-nasîr, gâfir-üz-zenb, el-hannân, el-mennân, el-kâfi, er-râfi... sıfatları cemal; şiddet, korku, gayret ifade eden cebbâr, kakhâr, müntakim, şedîd'ül-ibâb, el-gayûr... sıfatları da celâl sıfatlarıdır. Bu isimlerden olan ism-i âzam (en büyük isim), ancak peygamberler tarafından bilinebilir.⁸ Bu 99 isim (ism-i âzamla birlikte 100) Allah isminde toplandığı için buna "zat ismi", diğerlerine "sıfat ismi" denmiştir.

Allah'ın 1000 adından 300'ü Tevrat'ta, 300'ü Zebur'da, 300'ü İncil'de anılır. Kur'an-ı Kerim'de geçiş de 99'u esmâ-i hüsnâ olarak bilinen 100 adından açıkça bildirilmemiş olan en büyüğü ve en etkilisine ise ism-i a'zam denilir. Onunla edilen dualar, anında kabul götürmüş. Ancak bu isim halktan gizlidir. Onu bilme şerefine erenler çok üstün kudret sahibi olurlarmış. Süleyman peygamberin yüzüğünde bu isim kazılıymış. Peygamberimizin ism-i a'zamı Hz. Ali'ye öğrettiği rivâyet edilir. Tasavvufta ism-i âzamin büyük önemi vardır. İsm-i a'zam duaları da halk arasında meşhurdur.⁹

... Esmâ'ül-hüsnâyı öğrenmekle Allah bilgisi kazanılır. Allah bilgisi, Allah sevgisinin tohumudur. Bir gönüle bu tohumdan düşerse filizlenir. O gönülden şevk ve muhabbet ağacı biter, bu ağacın meyveleri vardır ki; kalpte, ruhta, elde, ayakta, gözde, kulakta insanın bütün maddî ve ruhî varlığında belirir ve olgunlaşır. Bu meyveler başlıca: yaratana hürmet, yaratılmışlara merhamet etmek, köttü huyları

⁷ Topaloğlu, Bekir; Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "Esmâ-i Hüsnâ" maddesi, c. 11, s. 404.

⁸ Bu ad peygamberlere bildirilmiştir, fakat açıklanmasına izin verilmemiştir. Veliler ve âlimler bu ad üzerine tahminlerde bulunmaya çalışmışlardır. İsm-i âzam peygamberlerin peygamberliklerini ispat sırasında okudukları dua içinde bir kelimedir. Bu isimle edilecek duanın etkisini göstereceği peygamberler ve din uluları tarafından bildirilmiştir. Bu ismin Kur'an-ı Kerim'de geçtiği bildirilmişse de hangi surenin hangi âyetinde olduğu belirtilmemiştir.

⁹ Pala, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara 1995., s.290

atmak, güzel huy kazanmak, hak uğrunda her türlü fedakârlığa katlanmak... gibi samimi meziyetlerdir.¹⁰

Esmâ-i hüsnâ îmânın ruhunu ve hangi temeller üzerine kurulduğunu gösterir. Örneğin "Alîm" ismi yaratıcının her şeyi bildiğini ve İslâmiyetin daha Allah'ın varlığında ilme verdiği yüce değeri gösterir. "Hakîm" ismi onun hikmet sahibi olduğunu gösterir. İslâm'da hikmet "Varlıkların en iyisini bilgilerin en iyisi ile bilmek" demektir. Yalnızca Alîm ve Hakîm adları bile İslâmiyetin bilgiye ve tefekküre ne kadar değer verdiğini ispatlamaktadır.

Esmâya bağlı tarikatlarda dervişler belirli zamanlarda ve belirli sayıda bu güzel isimleri zikrederler. Buna *evrad* denilmektedir. Esmâ tesbihi çekmek deyimi de evrad ü ezkâr ile ilgilidir. Bu isimler değişik şekillerde vird edilmiştir. Kur'an'da Haşr suresinin 22. ayetinde olduğu gibi ya, "*El-Melikü'l-Kuddüsü's-Selâmü'l-Müminü'l-Müheyminü'l-Azîzü'l-Cebbâru'l-Mütekebbir*" gibi, isimler birbirine birleştirilerek, ya her ismin başına "yâ" nidâsı getirilerek "yâ Rahmân, yâ Rahîm, ya Allâh" şeklinde, ya da "el-Bakî, er-rezzâk, el-Azîz" gibi her isimden önce harf-i tarif dedğimiz elif-lam getirilerek okunmuştur.

Esmâ-i hüsnâ ile ilgili olarak Arapça, Farsça, Türkçe birçok manzum ve mensûr eser yazılmıştır. Konuyla ilgili yazılan eserlerin ilk kaynağı Gazzâlî'nin "*el-Masadü'l-esnâ fî şerhi esmâ'illâhi'l-hüsnâ*"sıdır. Gazzâlî'yi, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî "*el-Emedü'l-aksâ*" ile, onu da Fahreddin er-Râzî "*Levâmiu'l-Beyyinât*" adlı eseriyle takip etmiştir.¹¹

Selef âlimleri akaidin ilâhiyat bölümüyle ilgili konuları esmâ-i hüsnâ ışığı altında açıklamayı uygun bulmuşlardır. İbn Hazm'ın *el-Fasl'ı*, Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin *Mecmû'u Fetevâ'sı* içinde yer alan iki ciltlik *Kitâbü'l-Esmâ ve's-sıfât'ı*, İbnü'l-Vezîr'in *İsârü'l-hak ale'l-halk'ı*, Mer'î b. Yûsuf el-Kermî'nin *Ekâvilü's-sikât fî te'vîli'l-esmâ ve's-sıfât'ı* buna örnektir.

Türk edebiyatında birçok esmâ-i hüsnâ şerhi yazılmıştır. Bunlardan biri de İbn-i İsâ Saruhanî'nin yazdığı "*Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*"dir.

Saruhanî'nin yazdığı Esmâ-i Hüsnâ Şerhi, Cenâb-ı Hakk'a dair Allah ile Sabûr arasında 99 güzel ismin şerhedildiği bir eserdir. Allah ile Hakem isimleri arasında bulunan ilk 28 isim ebced harfleriyle, buradan itibaren 29 ile 99 arasında yer alan isimler de rakamlarla sıralanmıştır. Mefâ'îlün mefâ'îlün feûlün vezniyle kaleme alınmış olan mesnevide esmâ-i hüsnâ üç ile yirmidört beyit arasında değişen beyit sayısı ile şerh edilmiştir. Toplam 795 beyittir. Baştaki yirmi bir beyitlik

¹⁰ Tathîsu, Ali Osman; Esmâ'ül-Hüsnâ Şerhi, s. 11, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

¹¹ Topaloğlu, Bekir; Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "Esmâ-i Hüsnâ" maddesi, c. 11, s. 417.

kısımda Allah'ın insanı bütün yaratıklardan farklı biçimde, idrâk sahibi olarak yarattığından bahisle esmâ ile meşgul olmanın önemini belirtir.¹²

İlyas İbni İsmâ Saruhanî, bu eseri 1559 yılında son Mısır hükümdarı Kansu Gavri adına yazmıştır. Aşağıdaki beyitler Saruhanî'ye aittir:

Yâ Basîr

Kanı aşk eri görmez çün nigârın
Bu gün yârin dilerse göre yârin

Basîr ismin sürüp ola basîr ol
Murâd idündüğü işe bula yol

Murâd idündüğü matlûb her bâr
Gele sürdükçe ola müstakîm yâr

Görünmez görünür meşgûl olana
Gereklüdür bu hem ma'zûl olana

Ekâbir katına vardukça sürsün
Dönüp ol kendüni gördükçe sürüstün

Aded üçyüziki sâ'atde hurşîd
Düni kadr ola meşgûlüñ günü id

Yâ Hakem

Hakem âlemlere kuvvet virendür
Vezîr ü mîr içün k'izzet virendür

Ola müftî müderris kâdı meşgûl
Ne dilerse bula meşrû vü makbûl

Çün ola herkeslüñ dilinde bu nâm
Ki ola her kişi dünyâda allâm

Hatâ itmeye bennâ vü mi'mâr
Bu nâm ile binâ itdükçe her bâr

Aded altmış sekiz saatde dahi hem
Olubdur âfitâb v'allâhü a'lem¹³

¹² Külekçi, Numan; Mesnevi Edebiyatı Antolojisi, Erzurum 1999, c. 1, s.18.

¹³ a.g.e., s.20.

Lâmi Çelebi de bir esmâ-i hüsnâ çalışması yapmıştır. Onun eserinin adı ise *Şerh-i Şâfi*'dir. Bu eserde Allah'ın 99 ismi şerhedilmektedir.

Süleymâniye Kütüphanesinde eser Nahîfi adına kayıtlıdır. Ancak hiç bir kaynakta Nahîfi'nin böyle bir eserinden bahsedilmemektedir. Eser Lâmi Çelebi'nin olsa gerektir. Yazmada orta kısımda bulunan metin ise Hakanî'nin Hilyesidir.¹⁴

Aşağıdaki beyitler *Şerh-i Şâfi*'de geçmektedir:

Her ne ise murâdıf ey gâfil
Dilde esmâdan olmagıl gâfil

Bulasın mâlike göre ismi
Bilesin tâ nedir anıf resmi

Dile vird eyle ol murâd içün
Bâ-safâ yâhud adl-i dâd içün

Buna her kim ki şekk ide zâhir
Kalbi îmânla degil tâhir

.....
El Azîz

Kırk sabâh kim okursa bu ismi
Kılmaya anda hiç sû'âl resmi

Kimseye hergiz olmaya muhtâc
Giye izzetden ol nefesde tâc

Adedi kırkbir okıya anı
Şeref-i izzile ola şânı

El Cebbâr

Kim okursa yigirmibir nevbet
İrmeye hergizin aña nekbet

Ger olursa dilinde bu virdi
Zalam-ı zulmdan olmaya derdi

Ol kim ismi Hudâyıla oldı

¹⁴ a.g.e., s.27.

Hakk'ın avni inâyetin buldı

El Mütekebbir

Halvet olsa safâyıçtın hâne
Her ki azm etse ol nefes kâne

Yani hâtunıla cem olsa
Bu isim evvel afa şem olsa

Okusa evvelâ bunı da yâr
Bu bahirden Hudâ vire şehvâr

Bir ogul vire Hakk afa sâlih
Tâ'at emrinde olmaya tâlih

El Hâlık

Her gice kim okısa bu ismi
Diñle Hakk'dan nedir añun kısmı¹⁵

Edebiyatımızda başka esmâ-i hüsnâlar da yazılmıştır: 1402 yılında yazılmış olan fakat yazarı bilinmeyen "*Cevâhirü'l-Maâni*" (esmâ-i hüsnâ şerhi), 1512 yılında Hatiboğlu Habibullah Şirvânî tarafından yazılan "*Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi*", Bursalı Subhi Mehmed Ali Çelebi tarafından yazılan "*Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*" (manzum), 1795 yılında Trabzonlu Şakir Ahmed Paşa tarafından yazılan "*Ravza-i Vird*" (Esmâ-i Hüsnâ Şerhi, manzum), Kemal Sâdik Paşa tarafından yazılan *Âsâr-ı Kemâl*, Behcet b. Mehmed Sâlim tarafından yazılan "*Behcetü'l-Leâlî*" (Abdü'l-Gani Nâbü'lüsi'nin Esmâ-i Hüsnâ kasidesinin şerhi), Bıçakçı-zâde İsmail Hakkı b. Osman İzmirli tarafından yazılan 161 beyitlik "*Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*", Trabzonlu Cûdî Efendi tarafından yazılan "*el-Kenzü'l-esnâ fi-şerhi'l-esmâ'ül-hüsnâ*".

Diğer İslâmî edebiyat türleri gibi esmâ-i hüsnâ da Türk edebiyatında önemsenmiş, Allah'ın isimleri ve sıfatları aracılığıyla ona ulaşılmak istenmiştir. Ayrıca bazı isimlerin özel faydaları olabileceği umulmuş, bu isimlerle Tanrı'ya yakarılmış, hastalıklara ve musibetlere karşı yardım istenmiştir. Bu isimlerin başına "abd" lafzı eklenerek Abdullah, Abdulkerim, Abdussamet... gibi özel adlar oluşturulmuştur.

Allah'ta her vasfın en mükemmeli vardır. Bu sebeptedir ki, İslâm dünyası asırlarca, doğan çocuklarına Allah'ın vasıflarını belirten adlar vermiş; çocuklarının

¹⁵ a.g.e., s.27-29.

Alîm, Hakîm, Kerîm, Rahmân, Vehhâb, Kaadir... olan Allah'ın bu vasıflarıyla faziletli kulları olmasını arzu etmiştir.¹⁶

BİBLİYOGRAFYA

ŞENER, Halil İbrahim; Türk Edebiyatında Manzum Esmâ-i Hüsnâlar, İzmir Dokuz Eylül Üniv. SBE, Doktora Tezi, İzmir 1985.

BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1, s. 98, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987.

KÜLEKÇİ, Numan; Mesnevi Edebiyatı Antolojisi, c. 1, Erzurum 1999.

TOPALOĞLU, Bekir; Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "Esmâ-i Hüsnâ" maddesi, c. 11, s. 404, İstanbul 1995.

TATLISU, Ali Osman; Esmâ'ül-Hüsnâ Şerhi, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

ULUDAĞ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1995.

Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi-Meydan Larousse, Sabah Gazetesi Yayınları, c. 6, s.389, İstanbul 1992.

Banarlı, Nihad Sâmî, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, c. 3, s. 102, İstanbul 1979.

Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, c. 15, s. 429, Ankara 1968.

KÜLEKÇİ, Numan; Esmâ-i Hüsnâ Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz).

PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s. 290, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

¹⁶ Banarlı, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987, c.1, s. 98.